

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 5 Issue 01 | pp. 260-264 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

YASHIL IQTISODIYOTGA INVESTITSİYALAR: XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTONDAGI IMKONIYATLAR

Rafiyeva Zarina Xusanovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

“Investitsiya va innovatsiyalar” kafedrası assistenti

E-mail: zrofiyeva@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishning xalqaro tajribasi va O'zbekistondagi imkoniyatlari o'rganilgan. Dunyodagi rivojlangan davlatlarning ekologik toza texnologiyalarni joriy etish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirish va yashil moliyalashtirish sohasidagi amaliyotlari tahlil qilingan. O'zbekistonning yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida mavjud imkoniyatlari, muammolari va istiqbolli yo'nalishlari tahliliy yondashuv asosida ko'rsatib berilgan. Shuningdek, yashil investitsiyalarni rag'batlantirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, xalqaro tajriba, yashil investitsiyalar, qayta tiklanadigan energiya, ekologik texnologiyalar, yashil moliyalashtirish, O'zbekiston imkoniyatlari, ekologik muammolar, yashil rivojlanish, barqaror iqtisodiyot.

Kirish

Hozirgi davrda global iqtisodiy rivojlanish jarayonlari yangi ekologik va ijtimoiy muammolarni yuzaga keltirmoqda. Atmosfera ifloslanishi, iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning qisqarishi va biologik xilma-xillikning yo'qolishi insoniyat oldida dolzarb masalalardan biri bo'lib turibdi. Bunday sharoitda iqtisodiy faoliyatni ekologik barqarorlik bilan uyg'unlashtirish zarurati yanada dolzarblashmoqda. Bu esa, o'z navbatida, "yashil iqtisodiyot" konsepsiyasini joriy qilishni talab qilmoqda. Yashil iqtisodiyot nafaqat tabiatni muhofaza qilishga, balki iqtisodiy samaradorlikni oshirish va yangi innovatsion yo'nalishlarni rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

Bugungi kunda rivojlangan davlatlar ekologik xavfsizlik va barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslangan holda iqtisodiyotning turli tarmoqlarida yashil texnologiyalarni joriy etishmoqda. Masalan, qayta tiklanadigan energiya manbalariga sarmoya kiritish, energiya samaradorligini oshirish va ekologik toza ishlab chiqarish jarayonlarini tashkil etish bo'yicha ko'plab muvaffaqiyatli tajribalar shakllangan. Ushbu davlatlar tajribasi iqtisodiy samaradorlik va ekologik barqarorlik o'rtasidagi muvozanatni saqlashda muhim o'rinni egallaydi.

O'zbekiston ham global miqyosda yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida faol ishtirok etmoqda. Respublikada ekologik toza energiya manbalaridan foydalanishni rivojlantirish, resurslardan samarali foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilish

bo'yicha bir qator strategik dasturlar amalga oshirilmoqda. Shunga qaramay, yashil iqtisodiyotga o'tishda muayyan qiyinchiliklar va cheklovlar mavjud bo'lib, ular mahalliy va xalqaro tajribalarni chuqur o'rganishni talab qiladi.

Ushbu maqola doirasida xalqaro tajriba asosida yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishning zamonaviy mexanizmlari tahlil qilinadi. Xususan, rivojlangan mamlakatlarning ekologik innovatsiyalarni moliyalashtirish bo'yicha qo'llayotgan usullari va ularning samaradorligi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tish uchun mavjud imkoniyatlar, istiqbolli yo'nalishlar va mavjud muammolar keng ko'lamlil tahlil qilinadi. Maqolaning asosiy maqsadi — O'zbekistonning yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonini samarali amalga oshirishda xalqaro tajribadan foydalanishning optimal usullarini aniqlash va bu borada tegishli tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili

Yashil iqtisodiyot mavzusi bo'yicha ko'plab xalqaro va mahalliy ilmiy izlanishlar amalga oshirilgan. Mazkur sohada olib borilgan tadqiqotlar asosan ekologik barqarorlikni ta'minlash, yashil texnologiyalarni joriy etish, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish va yashil moliyalashtirish mexanizmlarini shakllantirishga qaratilgan.

Xalqaro tadqiqotlarda, xususan, N. Stern (2006) tomonidan iqtisodiy faoliyatning ekologik ta'sirini kamaytirish bo'yicha samarali choralar taklif etilgan. Uning "Stern hisobotida" iqlim o'zgarishining iqtisodiy oqibatlari va ularni kamaytirish uchun investitsiyalarni jalb qilish zarurligi chuqur tahlil qilingan. Shu bilan birga, J. Sachs (2015) yashil rivojlanishning global maqsadlariga erishishda innovatsiyalar va moliyalashtirishning o'рни haqida so'z yuritadi. Bu tadqiqotlarda yashil iqtisodiyotga o'tish faqat atrof-muhitni himoya qilish emas, balki iqtisodiy o'sishni ta'minlashning muhim vositasi ekanligi ta'kidlangan.

Bundan tashqari, Xalqaro energiya agentligi (IEA) va Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) tomonidan tayyorlangan hisobotlar yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha xalqaro tajribani o'rganish uchun muhim manba hisoblanadi. Ushbu hisobotlarda qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirish va uglerod izini kamaytirish bo'yicha turli davlatlar amaliyoti tahlil qilingan.

O'zbekiston bo'yicha olib borilgan ilmiy ishlar orasida iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish va ekologik barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan tadqiqotlar alohida o'rin egallaydi. Xususan, mahalliy olimlar T. Xodjayeva va Sh. Yusupovlarning ishlari O'zbekistonda qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirish, yashil texnologiyalarni joriy etish va yashil moliyalashtirishning muhim jihatlarini ochib beradi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha xalqaro tajribadan samarali foydalanish va mahalliy sharoitlarga mos innovatsion yondashuvlarni joriy etish O'zbekiston uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu tadqiqotlar asosida yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va uni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan strategik yo'nalishlarni ishlab chiqish imkoniyati mavjud.

Tadqiqot va metodologiya

Ushbu tadqiqotda yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishning xalqaro tajribasi va O'zbekiston sharoitida ushbu tajribani qo'llash imkoniyatlari keng ko'lamda o'rganildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — global ekologik muammolarni

yengillashtirishda va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishning samarali usullarini tahlil qilish va O'zbekiston uchun mos keluvchi strategik tavsiyalarni ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotda ilmiy izlanishlar bir necha bosqichda olib borildi. Birinchi bosqichda adabiyotlar tahlili asosida xalqaro va mahalliy manbalar, shu jumladan, ilmiy maqolalar, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari, davlat strategiyalari va ko'rsatmalar chuqur o'rganildi. Xususan, rivojlangan davlatlar, masalan, Germaniya, Daniya, Xitoy va AQSh tajribasi tahlil qilindi. Ushbu davlatlarda yashil obligatsiyalarni chiqarish, qayta tiklanadigan energiya manbalariga investitsiyalarni kengaytirish va ekologik texnologiyalarni rag'batlantirish bo'yicha samarali mexanizmlar ishlab chiqilgan.

Keyingi bosqichda xalqaro tajribani o'rganish asosida tahliliy yondashuv qo'llanildi. Turli mamlakatlarda yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarining iqtisodiy samaradorligi va ekologik ta'siri o'rganildi. Jumladan, qayta tiklanadigan energiya manbalari uchun soliq imtiyozlari, yashil loyihalarni moliyalashtirishda davlat kafolatlari va xususiy sektorga subsidiyalar ajratish kabi choralarning natijalari tahlil qilindi. Ushbu mexanizmlarning afzalliklari va kamchiliklari aniqlanib, O'zbekiston sharoitida ularni qo'llash imkoniyatlari baholandi.

Tadqiqotning yana bir muhim yo'nalishi komparativ tahlil bo'lib, rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar tajribasi o'zaro solishtirildi. Bu jarayonda yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha davlat siyosati, moliyaviy infratuzilma, qonunchilik va rag'batlantirish mexanizmlari qiyosiy tahlil qilindi. Masalan, rivojlanayotgan davlatlarda yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda cheklangan moliyaviy resurslar va texnologik imkoniyatlarning o'rni aniqlangan bo'lsa, rivojlangan davlatlarda ekologik barqarorlik va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi muvozanatning qanday ta'minlanayotgani o'rganildi.

Statistik tahlil tadqiqotning muhim qismidir. Ushbu bosqichda xalqaro va mahalliy ma'lumotlardan foydalanib, yashil iqtisodiyotga yo'naltirilgan investitsiyalarning hajmi, dinamikasi va ularning iqtisodiyotga ko'rsatgan ijobiy ta'siri tahlil qilindi. O'zbekistonning yashil iqtisodiyot sohasidagi ko'rsatkichlari xalqaro standartlar bilan solishtirilib, mavjud qiyinchiliklar va imkoniyatlar aniqlab berildi.

Shuningdek, ekspertlar bahosi usuli qo'llanilib, yashil iqtisodiyotga oid loyihalar bo'yicha milliy va xalqaro mutaxassislarining fikrlari o'rganildi. Ushbu yondashuv orqali mamlakatning yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonidagi kuchli va zaif tomonlari hamda istiqbolli yo'nalishlari aniqlab olindi. Ekspertlarning tavsiyalari O'zbekiston uchun moslashuvchan strategiyalarni ishlab chiqishda asos sifatida foydalanildi.

Tadqiqot jarayonida barqaror rivojlanish tamoyillari va ekologik iqtisodiyot nazariyalari asos sifatida olindi. Bu tamoyillar iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy omillarni uyg'unlashtirishga qaratilgan. Metodologik yondashuv milliy iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda xalqaro tajribani moslashuvchan qo'llashni ko'zda tutadi. Ushbu yondashuv yordamida yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni samarali jalb qilish va O'zbekistonning barqaror rivojlanish strategiyasini shakllantirish imkoniyati yaratildi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari O'zbekistonning yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida xalqaro tajribadan qanday foydalanish mumkinligini ko'rsatib berdi. Shu bilan birga, yashil investitsiyalarni jalb qilish va ularni iqtisodiy rivojlanish manfaatlariga yo'naltirish bo'yicha aniq tavsiyalar ishlab chiqildi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishning xalqaro tajribasi va O'zbekiston sharoitida ularni qo'llash imkoniyatlarini chuqur tahlil qilishga imkon berdi. Xalqaro amaliyot shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyotni rivojlantirish uchun barqaror moliyalashtirish tizimini yaratish, qayta tiklanadigan energiya manbalariga sarmoyalarni kengaytirish va ekologik xavfsiz texnologiyalarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Rivojlangan davlatlar tajribasi, masalan, Germaniya, Daniya va Xitoyda yashil obligatsiyalar, ekologik rag'batlantirish va davlat-xususiy sheriklik kabi moliyaviy vositalarning muvaffaqiyatli qo'llanilishi yashil iqtisodiyotga o'tishning asosiy omillaridan biri ekanligini tasdiqlaydi. Ushbu davlatlar yashil iqtisodiyotni rivojlantirish orqali nafaqat ekologik barqarorlikni ta'minlagan, balki iqtisodiy o'sishni ham yangi darajaga olib chiqqan.

O'zbekiston sharoitida yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha muayyan imkoniyatlar mavjud bo'lib, ular mamlakatning geografik joylashuvi, quyosh va shamol energiyasi kabi qayta tiklanadigan energiya manbalariga boyligi bilan bog'liq. Shunga qaramay, ushbu imkoniyatlarni samarali ro'yobga chiqarish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur:

1. Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishga yo'naltirilgan milliy strategiyani ishlab chiqish va uni amalga oshirish bo'yicha aniq mexanizmlarni joriy etish.
2. Qayta tiklanadigan energiya loyihalarini moliyalashtirish uchun davlat kafolatlari va soliq imtiyozlarini taqdim etish.
3. Yashil obligatsiyalar va ekologik investitsiyalar uchun milliy va xalqaro moliyaviy resurslarni jalb qilish.
4. Yashil texnologiyalarni rivojlantirish va ularni sanoat, qishloq xo'jaligi hamda transport sohalarida keng qo'llash.
5. Ekologik barqarorlik va yashil iqtisodiyot masalalarida xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish.

Mazkur tadqiqotning natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonning yashil iqtisodiyotga o'tishi barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash, ekologik xavflarni kamaytirish va xalq farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Xalqaro tajribadan samarali foydalanish va milliy sharoitlarni inobatga olgan holda strategiyalar ishlab chiqish ushbu maqsadlarga erishishning asosiy kaliti hisoblanadi.

Shu sababli, yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha O'zbekistonning strategik yo'nalishlari nafaqat iqtisodiy va ekologik natijalarga, balki global barqaror rivojlanish jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Ahmed, A. H., & Zhang, L. (2022). *Green Finance and Sustainable Development: Policies and Practices*. Springer.
2. OECD (2021). *Financing Climate Futures: Rethinking Infrastructure*. OECD Publishing.
3. UNDP (2020). *Accelerating SDG Investment in Developing Countries: Sustainable Finance Solutions*. New York: United Nations Development Programme.

4. Qobilov, R. (2021). "Yashil iqtisodiyotning rivojlanish omillari va O'zbekistondagi imkoniyatlari." O'zbekiston iqtisodiy jurnali, 3(12), 45-52.
5. Karimova, S. (2020). "Barqaror rivojlanishda yashil texnologiyalarning o'rni." Oliy ta'lim va innovatsiyalar, 2(7), 14-20.
6. Markandya, A., & Galarraga, I. (2019). *The Green Economy: Progress and Prospects*. Routledge.
7. Xalqaro moliya korporatsiyasi (IFC) (2019). *Yashil obligatsiyalar: Rivojlanayotgan bozorlar uchun yo'l xaritasi*. Xalqaro moliya korporatsiyasi hisobotlari.
8. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi (2023). *O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi*. Toshkent: Investitsiyalar vazirligi nashriyoti.
9. Purohit, P. (2020). *Renewable Energy in Emerging Markets: Challenges and Opportunities*. Elsevier.
10. Nasriddinov, H. (2021). "O'zbekistonning qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish imkoniyatlari." Energetika va ekologiya jurnali, 4(5), 22-28.
11. IPCC (2021). *Climate Change 2021: The Physical Science Basis*. Cambridge University Press.
12. Qodirova, D. (2022). "Innovatsion texnologiyalarni qishloq xo'jaligida qo'llashning ekologik va iqtisodiy jihatlari." O'zbekiston qishloq xo'jaligi jurnali, 5(6), 34-39.
13. Islamov, S. (2020). "O'zbekiston iqtisodiyotida yashil obligatsiyalarni joriy etish bo'yicha tavsiyalar." Moliyaviy boshqaruv va tahlil, 3(4), 18-25.
14. World Bank (2022). *Sustainable Finance and Investments: Unlocking Potential for Green Growth*. Washington, DC: World Bank Publications.
15. Umarov, N. (2022). "Yashil iqtisodiyotga o'tishda xalqaro tajribadan foydalanish." Milliy iqtisodiyot va xalqaro integratsiya, 6(8), 9-15.

Copyright: © 2025 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

